

namreč gorela žimnica, ker je bila preblizu dimnika. Goreče ležišče sva potiskala proti lini, da bi ga vrgla na prosto. Tu se je žimnica razletela in nama onemogočila izhod. Ni nama preostalo drugega, kot da sva se lotila strehe, izruvala sva skodle in letve in tako prišla na prosto. Vsa hrana, ki smo jo imeli spravljeno pod streho, je imela okus po ožganem, naju pa so prijatelji čudno gledali, saj sva bila skoraj brez las in obrvi.

Življenje v planinskem delovnem taboru nam je bilo pestro in vsi smo bili zadovoljni. Veliko smo se zabavali in presmejali. Dostikrat smo po končanem delu ob šestih zvečer še »skočili« v Mozirje »gledat poštarco«. Enkrat je namreč eden od fantov, ki je imel nalogo iti v Mozirje po pošto, ob vrnitvi vzneseno vzkliknil: »Kakšna poštarca!« Še isti večer je večina starejših fantov takoj po delu odvihrala v dolino preverit to odkritje. Od takrat je bil vsak odhod v dolino pospremljen z »Greš gledat poštarco?«.

Najraje smo prepevali. Domačim pesmim sta se že pridružila moderna plesna glasba in jazz. Oboževali smo **Glenna Millerja** in v njegovem slogu je nastala melodija z našimi verzji:

*Šola končana je,
cvekov zadost',
vendar za učit' nam ni,
saj smo študentje mi.*

*Šli smo v hribe mi,
kočo gradit',
da se celjski smučarji
ne bodo »švarali«.*

In nato še pripev;

*Včasih se smejimo,
včasih gre zares,
če treba je pa pljunemo
tud' mi študentje v pest!*

To je postala naša himna in kar naprej smo jo prepevali. Imeli smo se že za študente, saj je večina že maturirala, nekaj je bilo sedmošolcev in samo jaz sem bil šestošolec.

SLOVENCIS SE LAHKO POHVALIMO Z BOGATO PLANINSKO KNJIŽNICO

NAŠA POTOPISNA PLANINSKA LITERATURA*

MILENA DOBNIK

Članek je kratek pregled slovenske potopisne planinske literature, ukvarja pa se tudi z nekaterimi teoretičnimi vprašanji planinske literature.

Literarni zgodovinar **Miran Hladnik**¹ ugotavlja, da slovensko planinsko leposlovje — v primerjavi s pomembnostjo gorá in planinstva za Slovence — ni obsežno. Pri tem upošteva in natančneje raziskuje planinsko povest, kot oblike planinskega leposlovja pa navaja tudi mladinsko slovstvo in planinski potopis. Ugotovitev o skromnosti planinskih del drži za fabulativno pripovedno prozo, medtem ko je planinski potopis količinsko obsežnejši, kar potrjuje tudi pregled slovenske potopisne planinske literature po letu 1945, ki je na koncu članka.

Od literarnih zgodovinarjev se je s planinsko literaturo ukvarjal le Hladnik², na to temo sta na Filozofski fakulteti nastali dve diplomski nalogi,³ sicer pa takšno literaturo redno spremlja Planinski vestnik, ki prinaša ocene planinskih knjig in objavlja krajše potopise.

Za izhajanje planinske literature skrbita predvsem Založba Obzorja iz Maribora z zbirko Domače in tuje gore in Mladinska knjiga iz Ljubljane; zadnja desetletja

pa, ko je te literature vedno več, izhaja ta tudi pri drugih založbah in v samozaložbi.

DEFINICIJA PLANINSKE LITERATURE

Najprej pogledimo, kaj pomeni termin planinska literatura; o planinskem potopisu kot žanru⁴ znotraj te literature bomo spregovorili pozneje.

Beseda *literatura* izhaja iz latinščine in je prvotno pomenila črkovno pisavo (lat. *littera* = črka) ter je poimenovala vse, kar je bilo zapisano s črkami (v nasprotju s klinopisom, slikovno pisavo ipd.), ne glede na to, čemu je to pisanje služilo. Podobno besedo uporabljamo še danes, le da jo radi predmetno ali tematsko opredeljujemo, npr. strokovna literatura (literatura, ki se ukvarja s strokovnimi vprašanji) ali politična literatura (literatura, ki se ukvarja s političnimi vprašanji). Analogno je planinska literatura tiste vrste literatura, ki se ukvarja s planinami oziroma planinstvom. Beseda literatura pa se uporablja tudi v pomenu besedna umetnost, leposlovje. V tem članku nam bo literatura pomenila vse zapisano, njen umetniško vreden del pa bomo imenovali leposlovje.

In še prvi del sintagme, pojem *planinska*. Obstaja vrsta različnih poimenovanj za literaturo, ki se na ta ali oni način ukvarja s planinami, in sicer: planinska, gorniška,

* Članek je del diplomske naloge z enakim naslovom, ki je nastala maja 1995 na Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete.

¹ Miran Hladnik, *Planinska povest*, XXIII. SSJLK (Ljubljana: Oddelk za slovanske jezike in književnosti, 1987), 95—102.

² Glej op. 1.

³ To sta: Lucija Sodja, *Razsežnosti tematike alpinizma v Svetinovi Steni* in Andreja Šmerc-Tkalec, *Edo Deržaj, Ivan Bučer in njuna planinska povest*, 1994.

⁴ »Žanr je snovno določljiva in s snovjo definirana forma, ki pristaja na določeno konvencijo in sledi določeni tradiciji.« (Miran Hladnik, *Slovenska kmečka povest* (Ljubljana: Prešernova družba, 1990, 8.) Potopis je ena izmed vrst znotraj epske ali pripovedne zvrsti, planinski potopis pa je žanr znotraj te vrste.

hribovska, alpinistična, tudi odpravarska literatura ali planinsko pisanje oziroma dela s planinsko vsebino. Seveda se pojavlja vprašanje, ali gre za isti tip literature z različnimi poimenovanji ali pa planinska in npr. alpinistična ali gorniška literatura nimajo nič skupnega.

Poglejmo najprej v *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, kaj pomenijo pojmi planina, hrib, gora, alpinizem, odprava in izpeljanke iz teh. *Planina* prvotno pomeni le tisti del gore, ki je poraščen s travo in namenjen paši, medtem ko je *hrib* širša vzpetina zemeljskega površja, *gora* pa izrazita, visoka vzpetina zemeljskega površja. Kasneje je tudi planina privzela pomen visokih hribov, zlasti skalnih (npr. Kamniške Alpe = Kamniške planine). Človek, ki dandanašnji hodi v planine, hribe ali gore, se imenuje *planinec*, izraza *hribolazec* in *gorohodec* sta označena kot starinska (star.), *gornik* kot beseda, ki se več uporablja v leposlovju (knjiž.), vse tri pa so pojasnjene kot planinec in alpinist. *Planinec* oz. *hribovec* je tudi človek, ki stalno živi v hribih ali je doma s hribov. Nas zanima predvsem prvi tip planinca, torej tisti, ki v planine zahaja občasno kot turist in torej ni njihov stalni prebivalec.

Dejavnost planincev je *planinstvo* oziroma *planinarjenje*, *gorništvo* (knjiž.) in *hribolaštvo* (star.). Zadnja izraza sta pojasnjena kot planinstvo, alpinistika. Če je hribolaštvo starinski izraz, pa je toliko bolj živa sintagma *hodi v hribe*, kar pomeni isto kot ukvarja se s planinstvom oziroma zahaja v planinski, gorski svet. Torej izraza planinec in planinstvo danes označujeta to, kar so včasih poznali pod imeni gorohodec — gorohodstvo, hribolazec — hribolazenje, hribolaštvo, turist — turistika, danes pa je knjižna različica tudi gornik — gorništvo. Pridevniki *planinski*, *hribolaški* (star.) *gorniški* (knjiž.) se nanašajo na koren posamezne besedne družine (planina, hribolazec, gora). Nevtalno rabljena je, kot vidimo, le beseda planinski (v sintagmah kot *planinski zrak*, *planinska pot*, *planinsko društvo*, *planinska kočja*). *Alpinistiko* razlaga SSKJ kot vzpenjanje na visoke vrhove po nezavarovanih, nezaznamovanih smereh, *alpinizem* kot vedo o Alpah in alpinistiki, *alpinist* pa je tisti, ki se ukvarja z alpinistiko. *Odprava* je potovanje posebne skupine, navadno z raziskovalnim namenom; če gre za alpiniste in alpinistične namene, je to *alpinistična odprava*.

Poglejmo še, kakšna je slovenska tradicija v poimenovanju planinske literature. (Opiram se na izsledke Mirana Hladnika,⁵ ki je tradicijo razbral iz kataloga literarnoteoretskega izrazja na Inštitutu za literaturo pri ZRC SAZU.) Tradicija daje prednost izrazu *planinski*, našteva sicer tudi izraze *alpski* (*alpinistični*) (roman), *visokogorniški* (roman), vendar gre za nefrekventne stvari. Hladnik se v svoji razpravi odreka tudi izrazu *hribovski*, ker naj bi bil ta kalk — dobesedna prevedenka po nemškem prvem delu zloženka iz Berg-. Navaja, da sicer imamo izraz iz tega korena, npr. *hribovec*, ki pa pomeni stalnega prebivalca v gorah (gorjanca) in ne turista.

Kot smo ugotovili, so razlogi za rabo izraza *planinski* naslednji:

- nevtralna družina terminov in fraz z besedo planinski,
- poimenovalna tradicija na Slovenskem in
- izogibanje kalkom. (Čeprav je vprašanje, od kod smo Slovenci privzeli izraz planina za visoke, skalnate hribe.⁶)

Torej lahko izraze planinsko pisanje, gorniška, hribovska in planinska literatura združimo v izraz planinska literatura.

Kaj je torej planinska literatura?

To je literatura, ki se v različnih oblikah ukvarja s planinami, in sicer v povezavi s človekom — planincem.⁷ Leposlovni del planinske literature predstavlja dela »s temami in motivi iz gorskega sveta, tudi publicistični opisi osebnih doživetij in dosežkov v planinstvu ter alpinizmu«. ⁸ Če dodamo še Poljakovo definicijo,⁹ bi lahko rekli, da planinsko književnost tvorijo književna dela, ki so jih navdihnile planine s svojo lepoto in močjo ter vplivom na življenje človeka in zgodovino naroda.

Kaj pa alpinistična (in odpravarska) literatura? Kam sodi? Je del planinske literature, njena različica ali samostojen žanr? Najprej poglejmo, kaj alpinistična literatura sploh je. To so dela, ki opisujejo alpinistične vzpone oziroma ki nastajajo na podlagi alpinističnih odprav v različna gorstva. Nekateri kritiki ne ločijo ostro planinske in alpinistične literature; večinoma uporabljajo obe poimenovanji. Jasno mejo postavlja npr. **Tomo Virk**,¹⁰ ki pojmuje alpinistično literaturo kot ožji del planinske literature. Podobnega mnenja sta tudi **Lah**¹¹ in **Krišelj**.¹² Krišelj pojmuje pojem planinstvo obče (vanj sodijo tudi alpinizem, trekking, odpravarstvo), analogno pa planinsko literaturo kot širši pojem, v okviru katerega ima svoje mesto tudi alpinistična literatura. Podobno meni tudi **Zebhauser**,¹³ ki uvršča alpinistične knjige med planinsko literaturo; takšno razvrstitev najdemo tudi v Enciklopediji Slovenije.

Menim, da lahko obe vrsti literature združimo pod pojmom planinska literatura, saj gre pri obeh za tematiko gorskega sveta. Kadar hočemo poudariti, da knjiga vsebuje le alpinistične vrvine, jo poimenujemo alpinistična knjiga (npr. alpinistični potopis), kot nasprotni

⁶ Podrobno razčlenbo pojmov *gora*, *hrib*, *Alpe*, *planine* in izpeljanek iz le-teh najdemo v člankih Vladimira Škerlaka *Planine kot jezikovno vprašanje*, Planinski vestnik 4—11 (1985). Avtor poleg razčlenbe pojmov navaja tudi razloge za tako ali drugačno rabo posameznih izrazov.

⁷ To je t. i. ožje pojmovanje planinske literature — kot ga uporablja Jože Munda v Slovenski planinski bibliografiji: Munda, Zepić, Zupan, *Gore v besedi, podobi in glasi* (Ljubljana: Planinska zveza Slovenije, 1965). Ožje v tem smislu, da ne upošteva strokovnega in znanstvenega tiska (geografija, geologija, zgodovina, filologija, gozdarstvo, planšarstvo itd.), ki zadeva gorski svet, ter dela s področja športov, ki so planinstvu blizu (smučanje, lov, jamarstvo idr.).

⁸ *Enciklopedija Slovenije* (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1994), 8. knjiga, 379.

⁹ Željko Poljak, *Hrvatska planinarska književnost* (Zagreb: Hrvatski planinarski savez, 1994), 13.

¹⁰ Tomo Virk, *Tomazinov korak do sanj*, Planinski vestnik 9 (1989), 402.

¹¹ Andrijan Lah, Planinski vestnik 9 (1990), *Paradoksalna eksistenca srečnega Siziifa*, 402.

¹² Marjan Krišelj, *Jezikovni sprehod po planinskih spisih*, Planinski vestnik 12 (1987), 550.

¹³ Helmut Zebhauser, *Planinska literatura — kaj je to?* Sporočila nemškega alpskega združenja 5 (1984). Povzetek članka je bil objavljen v Planinskem vestniku 5 (1985), 236—237.

⁵ Hladnik, *Planinska povest*, 96—97.

pojem pa uporabimo besedo planinska knjiga (planinski potopis) — planinski tokrat v ožjem smislu.

OBLIKE PLANINSKE LITERATURE

Ko smo opredelili pojem planinske literature, nas zanima, v kakšnih oblikah se pojavlja oziroma katere publikacije uvrščamo vanjo. Najprej pogledjmo, kako je planinsko gradivo razvrstil **Jože Munda** v planinski bibliografiji.¹⁴ Munda navaja naslednjih dvanajst skupin:

- časopisje,
- zborniki,
- splošno, kamor uvršča strokovno planinsko literaturo, teorijo plezanja, prvo pomoč v gorah, navodila za markiranje, navodila za planinske izlete,
- zgodovina,
- slovensko leposlovje (dramatika, poezije, proza, potopis in ljudsko slovstvo oz. predelave ljudskega slovstva, če se dejanje odvija v gorah ali če so gore predmet opisovanja),
- tuje leposlovje (dela, katerih dejanje je postavljeno v naše gore ne glede na to, ali so v slovenščino prevedena ali ne; dela, katerih dogajanje je v tujih gorah, a so prevedena v slovenščino),
- vodniki in
- prospekti, društveni spisi, zemljevidi, panorame ter albumi.

Ker gre za bibliografsko razvrstitev gradiva, je naravno, da je to razvrščeno glede na način izhajanja (časopisje, zborniki, monografije ter ostalo: prospekti, zemljevidi, albumi, panorame in društveni spisi), nas pa zanima, kako bi to gradivo povzeli oziroma na novo razvrstili glede na prisotnost (ne)leposlovnih prvin v besedilu.

Da bo delo lažje, pogledjmo še, kako planinsko literaturo razvršča Helmut Zebhauser.¹⁵ Zebhauser v svojem članku prikazuje »sedem zvrsti planinskega slovstva«, ki so:

- opisi gorske narave, pogorij in gora,
- opis poti na sedla, vrhove, preko grebenov in skozi ostenja (avtor v to zvrst uvršča vodnike in meni, da je tudi pisanje teh lahko literatura (glede na našo začetno definicijo bi rekli leposlovje, op. a.), in bi naj to tudi bila),
- strokovna in znanstvena literatura (npr. zapis o gorskem močeradu),
- opisi vzponov in hvalnice alpinističnih podvigov, kamor sodijo tudi razmišljanja o takšnem početju in opisi razpoloženj, ki jih človek doživlja v gorah (po avtorjevih besedah je to »paradna literatura alpinizma«),
- planinsko poučno slovstvo,
- povesti, novele, romani in
- pesništvo.

Na koncu avtor dodaja, da sodita v planinsko slovstvo tudi dramatika in časnikarsko poročanje.

Glede na delež leposlovnih ali strokovnih prvin v besedilu oziroma prisotnost dokumentativnosti ali fiktivnosti v le-tem predlagam naslednjo razvrstitev planinske literature:

1. strokovna literatura; sem sodijo različni priručniki (planinski, alpinistični, športnoplezalski) in vodniki (planinski, alpinistični) ter dela znanstvene, vzgojne in zgodovinske narave;

2. literatura, ki vsebuje tako praktično-strokovne kot leposlovne prvine, npr. potopisi, dnevniški zapisi, memoarska literatura, tudi nekateri vodniki ipd;

3. leposlovje.

V leposlovju so prisotne vse tri zvrsti (lirika, epika, dramatika); v slovenski planinski književnosti je najbolj razvita pripovedna proza, dramatike in lirike¹⁶ je občutno manj.

Hladnik¹⁷ ugotavlja, da je najpogostejša oblika slovenskega planinskega leposlovja planinski potopis, sledi mu mladinsko slovstvo, šele na tretjem mestu pa so dela s fiktivno fabulativno naravo.

Ker nas zanima tista vrsta planinske literature, ki jo lahko uvrstimo tako v leposlovje kot tudi med t. i. didaktične ali poučne književne vrste, na kratko pogledjmo, kakšne so značilnosti teh vrst in za katere vrste gre.

PLANINSKI POTOPIS

Za didaktične književne vrste je značilno, da se v njih »čista mimesis križa s paktičnimi, retoričnimi, poučnimi nameni«.¹⁸ Torej te vrste bolj širijo bralčevo znanje kot pa spodbujajo njegovo domišljijo. Tudi literarni potopis, ki je sicer poln reportažnih in esejističnih prvin, se temu ne more izogniti. Lahko bi rekli, da je »potopis koloniziral prostor od utilitarnega turističnega vodiča do literaturo«.¹⁹ Pojavlja se v obliki črtic, romanov, novel, poezije, esejistike in publicistike vseh strok.

Poleg potopisa uvrščamo med didaktične književne vrste tudi spomine, dnevniške zapise, avtobiografije in eseje. Večkrat meje med posameznimi vrstami niso jasno razvidene, ampak gre za preplet prvin dveh ali več vrst, npr. v spominski avtobiografiji ali esejističnem potopisu.

Planinski potopis lahko torej definiramo kot potopis, ki vsebuje teme in motive iz gorskega sveta: opise poti in doživetij v gorah; v njem se prepletajo naravoslovna, geografska in kulturnozgodovinska opažanja, prav tako pa so (lahko) prisotne spominske, avtobiografske, esejistične in druge prvine.

Planinski potopis nastaja na podlagi doživetij v gorah. Avtorje, ki so večinoma neliterati, spodbuja k pisanju veliko doživetje gorske narave: njene lepote in krutosti. Čeprav gre za doživljajske zapise, ki nimajo fabulativne strukture, je kljub temu razvidna neke vrste zgradba oziroma zunanji okvir planinskega potopisa. Ta vsebuje opis vzpona, osvojitve vrha in sestop, ki pa ga narekuje ta način vzpenjanja v gore in oddaljenost le-teh. Poleg

¹⁶ Bibliografski pregled dramskih del s planinsko tematiko je v že omenjeni *Slovenski planinski bibliografiji* Jožeta Munde, pregled pesnenja o planinskem svetu pa je antologija *Človek-gora-poezija*, uredila Darinka Petkovšek, 1993.

¹⁷ Hladnik, 101.

¹⁸ Matjaž Krmecl, *Mala literarna teorija* (Ljubljana: DDU Univerzum, 1983), 298.

¹⁹ Aleksander Zorn, *Potovanja zaradi pisanja*. V: Evald Flisar, Popotnik v kraljestvu senc (Ljubljana: Ganeš, 1992), 330.

epskih prvin vsebuje planinski potopis tudi avtobiografske in spominske, predvsem pa miselne (meditativne) prvine. Seveda se prisotnost teh od potopisa do potopisa razlikuje. Tako poznamo potopise takšne vrste, ki vsebujejo večinoma epske prvine, kot tudi tiste, ki jim je zunanje dogajanje samo okvir za razmišljanje.

Za planinski potopis je značilna prisotnost določenih miselnih prvin. Gre za razmišljanja o motivih zahajanja v gore ter o smislu tega početja, ki je večkrat na robu smrti. Nato za razmišljanja o bistvu človeka in njegovega obstoja ter o smislu življenja, ki ga dopolnjujejo misli o cilju in poti. Nepogrešljiv del planinskega potopisa so tudi meditacije o smrti. Vsebine miselnih prvin so lahko podobne, lahko pa tudi povsem različne. Nekatere razlike se dajo pojasniti z različnostjo planinskega (v ožjem smislu) in alpinističnega potopisa, npr. z razliko v motivih zahajanja v gore: planinca vleče v gore predvsem želja po uživanju in lepoti, medtem ko so za alpinista pomembnejše športne ambicije in želja po osvajanju. Podobno je pri odnosu do gora: v alpinističnem potopisu je lahko gora tudi le plezalno ogrožje oziroma objekt športnega udeleževanja, česar v planinskem potopisu ne najdemo. Obe vrsti potopisa vsebujeta razmišljanja o cilju in poti, ki so večkrat zelo sorodna. Prav tako sorodne so meditacije o smrti.

Dolžina potopisov je zelo različna: sega od kratkih, ki opisujejo enodnevene izlete ali plezanje v gorah, pa do daljših, ki obsegajo celo knjigo in popisujejo življenje odprave in osvajanje oddaljenih vrhov.

Literarne zgodovine planinskih pisateljev in njihovih del, posebno potopisnih, večinoma ne omenjajo. Torej planinska literatura ni toliko pomembna zaradi svojih leposlovnih odlik (ki jih posebej v nekaterih delih tudi vsebuje) kot zaradi svojega kulturnozgodovinskega sporočila o pomenu gorā za Slovence.

KRATEK ZGODOVINSKI ORIS

O gorah kot o estetsko zanimivem motivu za umetnika (ne le literata, tudi slikarja in druge) lahko govorimo od 15. stoletja naprej, ko se začenja spreminjati srednjeveški pogled na naravo. Gore so od nekdanjih predstavljale prebivališče bogov, bile so vir strahu pred nadnaravnimi in neobvladljivimi silami, v njih so našla zatočišče pravljica bitja. V sredini 14. stoletja se je **Petrarca** podal v gore iz čistega veselja nad razgledom in to pomeni prvi poskus drugačnega videnja gorā. Pomembnejši premik pa je prineslo šele 18. stoletje z **Rousseaujevim** klicem »nazaj k naravi« in z njegovim pozitivnim stališčem do »grozovitih gora«, ki ga je zavzel v *Novi Heloizi* 1761. Velik vpliv je imela tudi pesnitev *Alpe*, ki jo je leta 1729 izdal **Albrecht von Haller** in v kateri vzneseno opeva gorsko naravo. Z uveljavitvijo opisne poezije narave in romantike je gorski svet postal pomembna snov evropskega leposlovja. S širjenjem planinstva se je v 18. in 19. stoletju razvilo tudi opisovanje gorskega sveta, pristopov na vrhove in naravoslovnih spoznanj.

V obdobju razsvetljenstva se je na Slovenskem začelo naravoslovno raziskovanje, tudi gorā, in s tem prvi

vzponi, ki so dokumentirani. O njih so takrat pisali **B. Hacquet** (1784), **Hohenwart** in **Richter** (1821).

V 2. polovici 19. stoletja so bili v časnikih in knjigah objavljeni prvi tehtni opisi vzponov Slovencev — prvi planinski potopisi (**France Kadilnik**, *Na Triglav*, 1873), razmahnila pa so se z izhajanjem *Planinskega vestnika*. V slovensko literarno klasiko sodi potopis *Moja hoja na Triglav* (1897) **Janeza Mencingerja**.

V opisih gorskih doživetij so se začela kazati tudi leposlovna prizadevanja. Knjige z opisi gor, gornikov in vzponov so v 1. polovici 20. stoletja napisali med drugimi **Josip Ciril Oblak** (*Golica in Kadilnikova koča*, 1905), **Pavel Kunaver** (*Po gorah in dolinah*, 1923), **F. S. Copeland** (*Beautiful Mountains*, 1931), **Boris Režek** (*Svet med Grintovci*, 1938), **Edo Deržaj** (*Podobe*; 1943) in **Josip Wester** (*Iz domovine in tujine*, 1944). Klasično obliko planinskega potopisa predstavljajo dela **Juliusa Kugyja**, ki je v svojih delih združeval zgodovinske, geografske in geološke informacije, folkloro, opise poti ter različne refleksije. Svoje planinsko delovanje je opisal v sedmih knjigah (prva *Aus dem Leben eines Bergsteigers*, 1925, v slovenskem prevodu 1937; vseh sedem v slovenskem prevodu 1966—79).

O svojih doživetjih med alpinističnimi vzponi je pisal **Klement Jug** (*Zbrani planinski spisi*, 1936); posebnost so humoristično obarvani spisi **Janka Mlakarja** (*Izbrani planinski spisi I—III*, 1938—39). V knjigi **Evgena Lovšina** (*V Triglavu in njegovi sosesčini*, 1944; 1946) se prepletajo zgodovinopisje in opisi lastnih doživetij.

V 2. polovici 20. stoletja se je potopisno pisanje nadaljevalo z (deloma leposlovno oblikovanimi) zapisi doživljanj in razmišljanj **Marijana Lípovška** (*Steze, skale in smučišča*, 1962), **Franceta Avčina** (*Kjer tišina šepeta*, 1964), **Mihe Potočnika** (*Srečanja z gorami*, 1968), **Matjaža Kmecla** (*S prijatelji pod macesni*, 1978), **Pavleta Kunaverja** (*Moje steze*, 1979) in drugih.

Z razvojem slovenskega alpinizma so začela nastajati dela o alpinističnih dosežkih, prepletena z razmišljanji, opisi doživetij in leposlovnimi prvini, npr. knjige **Toneta Škarje** (*Stene mojega življenja*, 1975), **Nejca Zaplotnika** (*Pot*, 1981), **Vikija Grošlja** (*Do prvih zvezd*, 1987) ter mnogih drugih. Prav tako se je razvil potopis, ki nastaja na podlagi alpinističnih odprav in tuja gorstva (Himalajo, Severno in Južno Ameriko, Antarktiko, Grenlandijo in drugam); svoj količinski vrh je dosegel v osemdesetih in devetdesetih letih. Nekatere knjige so skupno delo strokovnih sodelavcev in več udeležencev odprav (**Makalu**, 1974; **Kangbačen**, 1976, *Na vrh sveta*, 1979; *Na vrhovih sveta*, 1992).²⁰

SLOVENSKA POTOPISNA PLANINSKA LITERATURA V OBDOBJU 1945—1995

Na koncu dodajam pregled slovenske potopisne planinske literature, ki zajema obdobje od leta 1945 do 1994. Postopek zbiranja in izbiranja del, ki sodijo v

²⁰ Povzeto po: *Enciklopedija Slovenije*. 8. knjiga (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1994), 379—380.

pregled, ni bil povsem preprost. Literarne zgodovine takšne literature ne omenjajo, torej mi niso mogle biti v pomoč. Do leta 1965 sem se opirala na planinsko bibliografijo **Jožeta Munde**, za naslednja leta pa sem brskala po slovenski bibliografiji, letnih kazalnih Planinskega vestnika in po policah knjižnic.

Upoštevala sem le potopise, ki so delo enega avtorja (z nekaj izjemami), prav tako navajam le prve izide posameznih del. V izbor tudi nisem uvrstila del, ki že po naslovu ne sodijo v bibliografijo; gre za poročila o odpravah, ki so zgolj dokumentativne narave.

Dolžna sem še pojasniti, zakaj sem se odločila za takšno časovno omejitve. Naravno bi se zdelo, da bi spodnjo mejo predstavljalo leto 1965 — dotokratno planinsko literaturo (in s tem tudi planinski potopis) je namreč popisal Jože Munda. Toda po letu 1960 (leto prve jugoslovanske alpinistične odprave v tuja gorstva) se je začel razvijati potopis, ki nastaja na podlagi alpinističnih odprav. Želela sem vključiti prvo tovrstno delo, ki je nastalo leta 1962. Nato sem pregledala še bibliografijo od leta 1945 do leta 1962 in ugotovila, da so v tem obdobju izšla le še tri planinska dela potopisne narave, ter jih vključila v pregled. Tako je nastal pregled potopisne planinske literature po 2. svetovni vojni. Gotovo obstaja še kakšno delo oziroma avtor, ki bi sodil v omenjeni pregled, vendar je po mojem mnenju (in kriterijih) navedena večina piscev planinskega potopisa v izbranem obdobju.

1956

• **(Dinko) Bertonec** in **(Vojko) Arko**: Dhaulagiri: Slovenec v argentinski odpravi na Himalajo (izdano v Buenos Airesu).

1962

• **Marjan Keršič**, **Ante Mahkota**, **Ciril Debeljak**, Noči in viharji: dnevnik poti prve slovenske odprave na vrhove Trisulov v Garhval Himalaji

• **Marijan Lipovšek**, Steze, skale in smučišča

1964

• **France Avčin**, Kjer tišina šepeta

1965

• **Rafko Dolhar**, Poti v planine

• **Zoran Jerin**, Vzhodno od Katmanduja

• Planinsko berilo (izbral in uredil **Tine Orel**)

1968

• **Miha Potočnik**, Srečanja z gorami

1974

• **Rafko Dolhar**, Pot iz planin

• **Pavel Kunaver**, Brezna in vrhovi

1975

• **Vojko Arko**, Planinske zgodbe z Nahuel Huapija

• **Tone Škarja**, Stene mojega življenja

1978

• **Zoran Jerin**, Himalaja, rad te imam

• **Matjaž Kmecl**, S prijatelji pod macesni

1979

• **Danilo Cedičnik**, Congma je hodil spredaj

• **Marijan Krišelj**, YU3 DRL — 9NIYU — Mount Everest — Sagarmatha

• **Pavel Kunaver**, Moje steze

• **Marjan Raztresen**, Kruta gora. Jugoslovanski vzpon na Mount Everest

• **Ante Mahkota**, Sfinga

1981

• **Tone Škarja**, Everest

• **Nejc Zaplotnik**, Pot

1982

• **Janez Bizjak**, Gore pod polnočnim soncem. Kalaabit Nunaa — Grenlandija

1984

• **Danilo Cedičnik**, Sledovi ptic

• **Rafko Dolhar**, Vabilo v Julijce

1987

• **Viki Grošelj**, Do prvih zvezd

• **Viki Grošelj**, V prostranstvih črnega granita. Karakorum 86 — Broad Peak 8047 m, Gasherbrum II 8035 m

• **Tone Škarja**, Jalung Kang

• **Braco Zavrnik**, Pet zakladnic velikega snega

1988

• **Matevž Lenarčič**, Smisel in spoznanje

1989

• **Viki Grošelj**, Prehodil bi svet za en sam nasmeh

• **Iztok Tomazin**, Korak do sanj: ameriški dnevnik

1990

• **Staza Černič**, Poti v brezpotja

• **Dušan Jelinčič**, Zvezdne noči

• **Jani Kokalj**, Trenutki

• **Marjan Manfreda**, Ledeno sonce

1991

• **Rafko Dolhar**, Romanje v Julijce

• **Viki Grošelj**, Štirikrat osem tisoč

1992

• **Viki Grošelj**, Bela obzorja

• **Dušan Jelinčič**, Biseri pod snegom

• **Milan Romih**, Takrat me počakaj, sonce

1993

• **Rafko Dolhar**, Stezice

• **Iztok Tomazin**, Čo Oju: turkizna boginja

• **Iztok Tomazin**, Nebo nad Afriko: polet z zmajem

1994

• **Ivan Kotnik**, Dotik neba

• **Milan Vošank**, Na poteh med gorami: od Uršlje gore do Mont Blanca in Snežnika

• **Iztok Tomazin**, Pustolovščina v Tibetu: smučanje z osemtisočaka

1995

• **Viki Grošelj**, K2 — grenko zmagoslavje.

Nepreudaren je, kdor se v gore in še predvsem v visokogorje odpravlja ob neugodni vremenski napovedi, z neprimerno opremo in še predvsem neustrezno obutvijo ter precenjuje svoje sposobnosti. Posebno tisti, ki gorske narave ne poznajo dobro, naj si poiščejo večkega sopotnika, tisti, ki poleg tega vedo, da bi jim napor lahko škodoval, pa naj pred turo vprašajo svojega zdravnika za nasvet ali gredo na natančen zdravniški pregled.